

— izvenšani ponedeljek — vsak dan jutraj. — Uredništvo: ulica sv. Franciška Asiškega Stev. 20, I. — Dr. Anton Požar, župnik 155 — Nezaključena pisma se izdajajo in odgovori urednik Stefan — Edinost — Tisk tiskarne Edinost. — Naročni. letn. L. 32. — In celo leto L. 60. — Telefon

# EDINOST

Posamezne številke v Trstu in okolici po 20 stotink. — Oglasi se računajo v širokosti ene kolone (72 mm). — Oglasi trgovcev in obrtnikov po 40 stot. osmrtnice, zalivale, poslanice in vabila po L. 1. — Oglasi delavskih zavodov po L. 2. — Mail oglasi po 20 stot. beseda, najmanj pa L. 2. — Oglasi, naročila in reklamacije se pošiljajo izključno upravi Edinosti, v Trstu, ulica sv. Franciška Asiškega Stev. 20, I. nadstropje. — Telefon uredništva in uprave 11-57

## Po sankciji rapalske pogodbe Ultimatum italijanske vlade D' Annunzijevemu regentstvu

Italijanski kralj Viktor Emanuel je podpisal Rapalsko pogodbo. S tem je ta pogodba zadobila sankcijo od vseh konstitucionalnih faktorjev v kraljevstvu: vlada jo je podpisala, zbornica in senat sta ji pritrtila z ogromnimi večinami in podpisal jo je tudi nosilec kro- ne. In vendar kriče proti Rapalski pogodbi kot izdajstvu ravno tisti elementi, ki najširše odpirajo usta, ko kriče o svojem patriotizmu. Potemtakem nista več izdajci samo Giolitti in Sforza, ampak tudi skoro vsi poslanci obeh zbornic in tudi — kralj sam! Vendar je bog in pro- rok tistih elementov, Gabriele D'An- nunzio, na obvestilo od strani vrhovnega poveljnika čet v Julijski Benečiji, gene- rala Caviglia, da je kralj podpisal Ra- palsko pogodbo in da je prišel čas, da se pred voljo krone in zakonitih zastop- nikov dežele ukloni tudi on, je Gabriele D'Annunzio odgovoril z odločnim: ne! On ne priznava Rapalske pogodbe.

Z vsestransko sankcijo Rapalskih do- govorov je prišel za italijansko vlado velik psihološki moment, ki ji nalaga velikozigibno: sedaj pa izvedli tudi obveze, ki si jih sprejela s pogodbo! To je ve- lik, usoden trenutek tudi za Italijo in ne- ugled. Ves svet bo pričakoval sedaj z napetostjo, kako vlada uveljavlja svojo voljo, kako zlomi upornost D'Annunzi- jevo? Kako, kako? Predvčeršnjim še so pripovedovale vesti iz Rima o nadi- vlade, da se reši konflikt z D'Annunzi- jem povoljno mirnim potom. Po sedanji- m trimoglavim odklonitvi reškega diktatorja ne more imeti več take nade, razun, da hoče D'Annunzio do zadnjega igrati to tragikomedijsko! Ugrizniti bo morala v kisljo jabolko — prisilnih sredstev, ali pa — če si tega še ne bo upala — ostane Rapalska pogodba neizvedena in odgo- vornost za morebitne posledice, temu dejstvu, bo morala nositi le ita- lijanska vlada, a Italija bi morala plačevati šipe, ki jih razbija D'An- nunzio s tistimi elementi, ki se de- rejo sedaj po mestih Italije o izdajstvu. Za italijansko vlado je prišel trenutek, ko ne zadošča, da samo napenja ustnice kakor da bi hotela zvižgati, kajti sicer bo moral svet misliti, da — ne zna ali ne more zvižgati!

RIM, 21. (Uradno.) General Caviglia, ki je obvestil v nedeljo po nalogu vlade načelnika reškega regentstva, da je kralj podpisal zakon, ki potrjuje Ra- palsko pogodbo, je izročil reškemu po- veljniku, dasi je ugovoril, da nima re- gentstvo namena se pokoriti ljudski vo- lji, v ponedeljek ob 18 sledeče nazna- nilo:

Italijanska vlada, ki je predložila reškemu poveljniku takoj po sklenitvi rapalske pogodbe častno poravnavo na podlagi spoštovanja te pogodbe in gospodarskega sodelovanja za prosih reškega tržišča, se je smatrala vsled čis- nov storjenih s strani reškega regentstva, ki so bili v očitnem nasprotju z besedi- lom in duhom imenovane pogodbe za prisiljeno zahtevati dne 30. novembra sledeče:

1. Izpraznitev otokov Raba in Krka, ki sta bila na nedovoljen način zasedena od reških prostovoljcev s čimer se je postopalo žaljivo ne samo nasproti do- ložbam rapalske pogodbe, temveč tudi nasproti rednim italijanskim četam, ki so držale rečna otoka na podlagi pravi- ce od premirja, zastopajoč čete zveznih držav.

2. Prost odhod iz reškega pristanišča za vse kr. vojne ladje, ki se nahajajo tam in posebno za »Dante Alighieri«, ki je bila puščena že čez leto dni v prista- nišču, ko je že sama njena prisotnost lahko predstavljala zaščito s strani Ita- lije, ki pa ni več sedaj potrebna v ta namen in ki jo sedaj zahteva nazaj Ita- lijanska mornarica vzhled njenih pose- nih potreb.

3. Te zahteve niso bile sprejete, dasi jih zagovarja poštena pravica ter so v po- polnem skladu s pridom nove reške dr- žave. Otoka Raba in Krka sta vedno zasedena od prostovoljskih čet. Vojne ladje niso odplule iz pristanišča, ker so bile preprečene s strani čet reškega po- veljnika.

Italijanska vlada je z namenom, da bi ne porabila svoje premoči, ne da bi prej potkusila svoje poti za poravnavo, po- verila generalu poveljniku čet Julijske Benečije nalogo, naj vodi z reškim po- veljnikom pogajanja na podlagi spošto- vanja rapalske pogodbe. Ta pogajanja so zavedala, dasi so se vršila z naše strani s prav odkritosrčno željo, da bi se preprečil spopad, ki bi zabolal v srce vsakega Italijana, ob dvoličnosti in očis- no nepopustljivost. Rapalska pogodba, ki naj se spoštuje ne samo glede Reke temveč tudi glede celokupnega jadrans- skega vprašanja, ni bila sprejeta nikdar z druge strani kot neodpravipliva podla- ga za sporazum, temveč je dajala reško poveljništvo ob času samih pogajanj iz- razi željam in zagrešalo čine, ki so po- trdili njegove namene slabiti rapalsko pogodbo glede Reke in Dalmacije zhi-

rajo oborožene moči in sprejemajoč svečano prebežnike iz mornarice in ar- made.

Ti poslednji čini so bili po svojem mo- ralnem pomenu tako resni, da je mislila italijanska vlada, da bi ne bilo več čast- no odlašati z novimi pogajanj. Medtem je senat odobrivi glas, ki ga je bila že dala italijanska poslanska zbornica, po- trdil rapalsko pogodbo, tako da je po- stala po kraljevem podpisu državni za- kon, ter je izročil vladi nepreklicno na- logo, da začne postopati v svrhu bliž- nje udeležitve imenovane pogodbe.

Vsled tega in po nalogu italijanske vlade poziva poveljnik čet Julijske Be- nečije poveljnika reškega regentstva:

1. Naj takoj ukaze, da se izprazni- ota Raba in Krka kakor tudi vsak drugi škofji, otok ali kraj na suhem, ki ni vključen v meje, ki jih določa rapalska pogodba prosti in neodvisni reški dr- žavi; 2. naj dovoli vojnim ladjam, ki se nahajajo v reškem pristanišču, da lahko odplujejo, in naj izroči takoj vojne ladje in oklopne avtomobile, ki so pre- begnili po proglasitvi blokade; 3. naj razpusti ali odstrani oborožene čete, ki niso sestavljene od reških državljanov, sedaj, ko je zajamčena neodvisnost Re- ke s strani obojnih držav, dalje čete, katere sestavljajo ljudje, ki so pobegnili iz armade in mornarice, in prostovoljci, nabrani v kraljevstvu z namenom naspro- tovanja pogodbi in ki predstavljajo ele- ment motenja in ogrožanja vestnega uveljavljanja določeb, ki so bile sklenje- ne v Rapalu in ki so postale sedaj že državni zakon.

Poveljnik čet Julijske Benečije bo ča- kal do 18 ure dne 21. decembra jasen odgovor na te tri točke in ne dopušča nikakih nadaljnjih pogajanj razen o nači- nu njih izvršitve.

Poveljnik čet Julijske Benečije opo- zarja, v zmislu navodil, ki jih je prejel od vlade, da mora odgovor reškega po- veljnika upoštevati mnenje domačih meščanov, zakaj oni se bodo imeli v slučaju odklanjanja odgovora na pri- ložene zahteve odločiti do izvršitve po- godbe ali za to, da se izročijo v varstvo italijanskim čet, ali da bodo prenašali težke posledice ukrepov, ki jih bo mora- la Italija izvesti, da ohrani vero svojih častnih obljubam in da se pokori volji ljudstva.

D'Annunzijeva vlada za odpor do skrajnosti?

OPATIJA, 21. Svet reških rektorjev je imel večer sejo pod D'Annunzijevim predsedništvom. Na tej seji je bilo eno- glasno sklenjeno, da se bo regentstvo zoperstavljalo izvršitvi rapalske po- godbe v vsakem slučaju in z vsemi sredstvi.

Zvečer se je sestel D'Annunzijevo vo- jni svet, ki je trajal do pozno v noč. Ni znano, kaj se je pretresalo niti kaj je bilo sklenjeno.

D'Annunzijevo »fantje« ukrali 13.000 parov spodnjih hlač

OPATIJA, 21. Na demarkacijski črti med četami generala Caviglie in D'An- nunzijevih oddelkov se vršijo skoraj vsak dan izpadi teh poslednjih proti vladnim obmejnimi stražam in njihovim zalozam. Pred nekoliko dnevi se je po- srečilo legionarjem zapleniti 13.000 pa- rov spodnjih hlač, ki so jih spravili na Reko najbrže s pomočjo ponarejenih že- leznihških listin.

## IZ JUGOSLAVIJE

### SESTAVLJENJE NOVE VLADE

BELGRAD, 20. Pašić je imel razgovor s pred- sednikom Narodnega kluba. Oba sta mnenja, da sestava nove vlade ni tako nujna, kot sporazum za načrt ustave in izpremembe poslovnika. Za- radi tega izgleda, da se selava nove vlade od- godi do po Božiču.

Pašić je naprotil predsednika demokratskega kluba Ljubo Davidovića in predsednika verifikacijskega odbora Dragutina Pečica, naj prideta v radi- kalni klub. Tam so imeli razgovor, ki je trajal po- ure. Po tem razgovoru sta Davidović in Pešić odšli v demokratski klub, kjer sta pričela o pogajanjih. Po konferenci demokratskih in radikalnih zastop- nikov je nastal preokret v političnem položaju. Pa- šić je zahteval od demokratov, naj so verifikaci- mandati muslimanskega kandidata v bregalniskem okrožju, ki je pristopil k radikalcem. Predsednik verifikacijskega odbora Pešić je na to odgovoril, da to ne more, ker je verifikacijski odbor sklenil, da se v tem okrožju izvedejo nove vo- lotive in da je zapisnik o tem podpisan po vseh članih odbora. S tem da je Pašić stavil demokra- tom nemogoče zahtovo. Izgleda, da Pašić nalašč išče težkoče, da dobi čas, dokler ne dobi odgo- vora od Radičeve stranke. Nato bi eventuelno se- stavil vlado iz radikalcev, zemljoradnikov, Na- rodnega in jugoslovenskega kluba, muslimanov in Radičevcev. V opoziciji pa bi ostali demokratski komunisti in socialni demokratski.

### STRANKE IN NOVA USTAVA

BELGRAD, 20. Skoro v vseh klubih se nadi- ljuje razprava o načrtu nove ustave. V nekaterih dneh bodo te razprave končane. Vse debate se v glavnem vodijo o načrtu ustave, ki ga je izdelala in predložila vlada. Demokratski ga bodo sprejeli z nekaterimi izpremembami. Tako se protivojo se- natu, kar se tiče razdelitve kraljevine na pokra- jine, zahtevajo demokratski, da številu pokrajin ne sme biti manjše kakor 25, številu prebivalstva v njih pa ne večje od 600.000. Interesantno je, da

je v demokratskem klubu mišljenje o členi 12. načrta ustave deljeno in da se demokratski proti- vijo temu, da bi prestolonasledstvo prešlo na žensko krilo.

BELGRAD, 20. Odbor radikalne stranke se ni pretresal načrta ustave. Po razpoloženju, ki vlada v radikalnem klubu, se mora smatrati, da je med radikalci mišljenje o ustavi deljeno. O. Pašić je z 9/10 kluba za edinstveno državo z eno suvereni- teto in s pokrajinskimi samoupravami: država naj bi se razdelila na te pokrajine po gospodarskih in prometnih potrebah. G. Protić z nekaterimi po- slanci želi, da se sprejme njegov načrt ustave z devetimi pokrajinami.

BELGRAD, 20. Zemljoradniški klub se ni sklepal o valupu in skupno vlado. Temu se protivi G. Mi- hajlo Avramović, dočim poslanci iz Slovenije in Bosne smatrajo, da je treba vstopiti v vlado in omogočiti sprejem ustave. V klubu Jugosl. mu- slimanske organizacije je mišljenje o ureditvi države formalizirano. Klub je za ustavno parlamentarno monarhijo z narodno diastijo Karagorgijevićev, samo reči bi se moglo, da muslimanom bolj ugaja Protičev ustavni načrt, kakor dr. Vesnićev vlade.

BELGRAD, 20. Predsednik Jugoslov. kluba dr. Korosec je razlagal G. Pašiću svoje mišljenje o u- ureditvi države in o delu konstituenta. Dr. Korosec smatra, da je treba omogočiti prihod Radičevih poslancev v Belgrad. Meni, da je centralistična u- ureditev države vsaj za prvi čas nemogoča in da je treba pustiti avtonomije s vsemi atributi.

### DELO VERIFIKACIJSKEGA ODBORA KONČANO

BELGRAD, 20. Verifikacijski odbor je konča- l svoje delo. Tiskal je poročilo, ki bo razdeljeno med poslance. Prihodnja, to je tretja seja konstituenta, bo danes ali jutri. Na štirti seji se vse volitve predsednika. Drži se, da se konstituenta od 24. t. m. odgodi do srede januarja.

### Vesnić o Radiću in njegovi protidržavni politiki

MILAN, 21. Belgrajski poročevalec tukajšnjega lista »Il Secolo«, G. Luigi Magnini, je imel pogovor z g. Vesnićem, jugoslovenskim ministrskim predsedni- kom. Z ozirom na sedanje protidržavno gibanje Radičeve stranke na Hrva- skem je g. Vesnić izjavil, da se vladi ni- ti ne sanja, da bi morala računati z od- cepitvijo Hrvaške. Mi smo zakonita država — je rekel g. Vesnić — ter ne priznavamo ne Hrvaške, ne Bosne, ne Srbije, ne Slovenije. Nerazdeljiva enota smo in naša naloga je; da ohranimo mir in red v državi ter da preprečimo, da bi se ta ali oni del naše države mogli spuntati proti skupnosti.

Glede zagrebškega sestanka Radičeve stranke in resolucij, ki so bile sprejete, pravi g. Vesnić, da ne pripisuje temu sestanku posebne važnosti. Volitve v ustavodajno skupščino so se vršile pov- sod v Jugoslaviji po enem in istem zaka- nu in z enim in istim namenom, da se izvolijo poslanci, ki bodo imeli iti v Bel- grad, da dajo državi novo ustavo. Samo- to, kar se napravi v Belgradu, bo za- moglo imeti postavno veljavo. Vse dru- go so le klepetarije, ki jim je namen za- bavljati ljudstvo.

V nadaljnjem opozarja Vesnić na ne- doslednost v Radičevem nastopu. V vo- lnihi boj je šel s programom, ki ga je po- tem zavrnil in se postavil priložnostno za- grebškega zborovanja njegove stranke na popolnoma drugačno stališče. Toda to so stvari, ki se tičejo le Radiča same- ga in njegovih volilcev, ki bi morali ve- deti, da bo odločevala večina in da ne bodo oni v stanu odpraviti sebi v prilog večinskega načela, ki je podlaga vsemu parlamentarizmu.

Tudi drugače je Radičev postopa- nje čudno in celo tudi sumljivo. Se pre- den je bil pomiloščen, je ponudil gosp. Trumbiću kandidaturu na njegovi listi v Hrvaški. S tem je hotel povečati ugled ministra Trumbića v hipu, ko je odhajal v Rapallo k pogajanjem o ja- dranskem vprašanju. Sedaj pa izjavlja isti Radić, da ne priznava rapalske po- godbe. Tudi sumljivo je Radičev po- stopanje. Vladi je namreč znano, da vo- dijo habsburški agenti po Hrvaškem hudo gonjo proti jugoslovenski državi. Tudi o tajnih sestankih, ki se vrše po raznih hrvaških mestih, je vlada natanč- no obveščena. Glede Radića samega pa se ne sme pozabiti, da je objavil dne 10. avgusta 1914 sloviti slavonspev na naslov Habsburžanov, v katerem je pro- slavljal habsburške načrte in nemško disciplino. Danes je istemu Radiću pre- tesno v široko demokratski Jugoslaviji in zahteva republiko.

»Jaz sem popolnoma miren in nikakor pesimist — je zaključil Vesnić. Po vsej državi vlada red. Če pa bi se kdo postop- pli prekoračiti zakoniti red, bo moral tudi prenašati posledice. Mislim, da ne more nihče verjeti, da bi mogli zagreb- ški dogodki ovirati ali zakašnjaviti iz- vršitev rapalske pogodbe. Za nas je Ra- palska pogodba gotovo dejstvo in za- upajoč v lojalnost italijanske vlade, pri- čakujemo njeno izvršitev. Vemo sicer da bo nekoliko težko, toda obojestrans- ka dobra volja nam jamči, da se bodo izvršile vse določbe te pogodbe.«

### Krvavi izgredi v Ferrari

FERRARA, 20. Dasi so v tej deželi v političnih borbah običajne metode, ki so drugod popolnoma nepoznane, vendar tudi italijanskemu državljanu prezadajo neprestana izjavanja, zalivale in poni- žanja, ki si jih dovoljuje tu in tam mala skupina ljudi, da na ta način uveljavlja svoja načela. V zadnjem času so se odigrali skoraj vsi vseh italijanskih mestih incidenti, ki so bili vedno iz- svani od prenapetosti, ki se sami nazivajo fa- šiste in ki jih tudi italijanski tisk tako imenuje. Ponokod so imeli vspehe, ponokod se jim je zopet izpodletelo. Strelja se v takih poučnih bojih red-

no, in sicer na obeh straneh. Vendar bodi pribo- to, da nasprotnikom fašistov ne preostaja drugega, nego da se poslužujejo enakih orožja, revolverja in bomb. Saj so fašisti uvedli to metodo, in ker jim tega nihče ne brani, je nasprotnik upravičen, ako si pomaga sump. Ugotoviti se da v vseh takih slu- čajih, da se namreč po končanih spopadih in pre- tpeh uprtarjajo hrisne preiskave vedno je pri nasprotnikih fašistov, in da sta pri teh spopadih polioja in orožništvo skoraj vedno onemogla gle- dala. Tako namreč pravijo uradna poročila, ki bi pa bolje storila, da bi to zamočala. Zakaj tudi, ako je to res, ni to nikak izgovor. Ako je straža preiskava, ki bi moralo priskočiti na pomoč voja- štvu, kakor je to običajno v drugih evropskih dr- žavah, kjer je vodilnim oblastvom javni red res pri srcu ne glede na to ali ono stranko. Veli- kokrat zahteva posredovanje legitimirane obro- žene ali tudi žrtve, toda v takih slučajih pripiše javnost žrtve službenim ukazom, in je na ta način izključeno, da bi se na tej ali oni strani vzbudila množevalna čustva v toliki meri. V tej deželi pa se vrstijo incidenti, ki so vsi več ali manj v ka- zalni zvezi drug z drugim. To je zlasti umljivo, ako upoštevamo, da delajo začetek povsod fašisti, in jih zato nikoli ne zadene zasluzena kazen, ta- ko, da nasprotne stranke nimajo za pretrpele na- pade dotle najmanjšega zadoščenja, dokler si ga ne poiščejo same.

Preteklo soboto je bil tukajšnji poslanec v pa- rlamentu, socialisti Nicolai, v Bologni surovo na- paden in dejansko žaljen. Povsem umevno je, da je to vzbudilo med meščanstvom silno ogorčenje, podvojeno vsled izjavnega vedenja tukajšnjih fa- šistov, kateri javno v pisani in govornici besedi napovedujejo nasilstvo (volenzia) in vsled dejstva, da varnostna oblast to trpi. Socialisti so napove- dali shod v občinskem gledališču ob 14, ki se ga je udeležilo ogromno občinstvo, da protestira proti nasilju, ki se je bilo izvršilo proti poslancu Nico- laiju v Bologni. Istosčasno so fašisti iz cele pro- vince napovedali protestni obhod. Ferrarskim fa- šistom so prili na pomoč bolonjski. Dasi je obetalo ozračje, da se dan ne bo stekel mirno, vendar ni varnostna oblast ukrenila ničesar izdatnega. Nas- protno, pri spopadih, ki so se vršili, ni bil opaziti noben policaj in tudi noben orožnik. Med tem, ko se je v gledališču vršil shod, je prišlo na več krajih mesta do spopadov med fašisti in socialisti, pri katerih se je tudi streljalo iz revolverjev. Ko se je na shodu zagnalo, da se zunaj bije boj, se je polastil množice nepopisen srd. V gledališču samem so je vnel boj, ki se je pred gledališčem nadaljeval. Streljalo se je vseprej in štirje mrtvi so obležali pred gledališčem na tlaku, ki je bil pravcato posejan s pohejanimi klobuki, zlomljenimi palicami in raz- trganimi oblačili. Med mrtvimi sta dva fašista in dva socialisti. Tem se pridružuje še kakih 30-40 znatno ranjenih in veliko število lahkotno ranjenih, ki niso iskali zdravniške pomoči. Po kraljilih se je vriso preiskava v gradu Estense, ki je sedež ferrarskega deželnega sveta. Pri tej priliki je bilo ferrarskih več socialistov, med njimi občinski svet- nik Filippo Zuccari. Izmed fašistov ni bil aretiran nihče.

### Tepež med socialisti in anarhisti

EMPOLI, 21. Gino Baldesi, tajnik splošne delavske zveze je imel v gleda- lišču Salvini predavanje o političnem položaju, ki je nastal vsled delavskega nadzorovanja nad podjetji. Govorniko- va izjavanja so često in hrupno preki- njali nekateri navzoči anarhisti. Nastala je zmešnjava, prilikom katere je prišlo tudi do dejanskih napadov proti govor- niku. Anarhisti so udri na oder, socia- listi so se jim postavili v bran in prišlo je do hudega tepeža s pestmi, palicami in stolicami. Počilo je tudi nekoliko stre- lov iz revolverja. Tepež se je brzo raz- širil po vsej dvorani in tudi na galeriji, odkoder so metali razgrajati stolice in klopi. Občinstva se je lotil nepopisen strah. Ljudje so planili proti izhodu in polomili vrata in druge prepreke, samo da se rešijo iz strahovite zmešnjave, ki je nastala vsled te nepričakovane bitke.

### Konec h'nega zbora Zveze Narodov

ŽENEVA, 20. Na zaključni seji občne- ga zbora Zveze Narodov je imel pred- sednik Hyman govor, v katerem je po- dal pregled delovanja na obnemem zboru. Govornik je žel splošno odobrava- nje. Nato je govoril švicarski zastopnik Motta, ki je zaključil svoj govor tako- le: Od danes pa do prihodnjega septem- bra bomo videli še važnih dogodkov. Svet ostaja žalibog v stanju krize. Bistve- na naloga Zveze Narodov je delati za pomirjenje duhov, za spravo src in za zblizanje narodov, ki niso nikdar pravi krivci, naj bodo kakršnekolik zmore, ki so jih zagrešili njihovi politični in du- ševni voditelji. Ob odobravanju je že proglasil prvi občni zbor Zveze Naro- dov svoj duh in svoje namene. S tem da je sprejela v svoje naročje Avstrijo in Bolgarijo, ni Zveza potrkala zastop- na velikodušnost zmagovalcev in lojal- nost premaganih. Konec Mottovega go- vora je bil pozdravljen z navdušeno ovacijo. Vsi odposlanci so ploskali stoje in ravno tako tudi občinstvo.

### Nekoliko razgovora

Iz tozadavnega poročila v »Delu« smo posneli, da je gospod Alojzij Hreščak na svojem predavanju v Sežani rekel med drugim: »V imenu naroda je (Edi- nost) pripravljena zagovarjati se tako umazano dejanje, je pripravljena vsake- mu dati koticček, če je še tako umazanih rok!«

Huda obtožba in porazna, bi bila, če bi bila upravičena v dejstvih! Umevno je torej, da je nismo mogli molče vtakni- ti v žep: to tem manje, ker je prišla od g. Alojzija Hreščaka, ki smo ga vedno štvali kot človeka bistrega duha, pošte- njaka in — lojalnega političnega na- sprotnika. Zato smo pozvali g. Hreščaka, naj vsaj z nekaterimi konkretnimi dej- stvi podpre to svojo težko obtožbo na- naš račun.

Odgovoril nam je. V podkrepljenje svoje trditve pa je navedel le »nasveto«, ki ga je priobčila »Edinost« nedavno: »Varaj tlačitelja kar se le da — Sveta pravica sužnja je tale«

Ta rek, to geslo, ta nasvet (ali, kakor že hočemo imenovati) naj bi bil torej v dokaz, da »Edinost« zagovarja vsako umazano dejanju! G. Hreščak je inte- ligenčen in naobražen mož. Gotovo so mu znane Götheja »Zahme Xenien«. Tam je čitati: »Im Auslegen seid frisch und munter, legt ihr nichts aus, so legt was unter!« Po naše domače bi se reklo: Na razlaganju bodite drzni: če pa ne morete nič razložiti, pa — podtikajte! Seve, da ne daje Göthe sam takega ne- moralnega nasveta, ampak ga je polaga na jezik neki svojih oseb v onem delu. Ali iz tega izreka se daja izvajati res- nica, ki naj bi jo imel pred očmi vsakdo, ki hoče pravično in objektivno ocenje- vati besede drugih ljudi. Prav mora to- mačiti, kdor hoče prav soditi! Saj more kdo (čeprav hoče), celo tudi iz Očenasa iztolčaiti nelepe nauke. Reki, ki ga je navedla »Edinost«, ima — in to je bistveno — pred očmi tlačitelja in sužnja: nasilje, ki zatira, proganja in dela krivico na eni; preganjanja, ki bi se hotel osvoboditi iz okov, iz suženjs- tva, — na drugi strani. Težka je borba za tega poslednjega. Kdo bi mu mogel šteti v zlo, če v tej težki borbi za naja- sveteljsko pravico — za človeško dostoj- anstvo, za življenje, dostojno človeka — ne ovaja tiranu svojih namenov, če mu ne razkriva načina, po katerem se hoče braniti, če mu prikriva svoja ob- ramna sredstva, če ga torej skuša — varati!

»Edinost« je glasilo naroda, ki je v vsej svoji zgodovini v težki borbi z na- silnimi in brezvestnimi nasprotniki za svoja najelementarnejša prava, za ob- stane, za življenje; in ki se mora bori- ti celo tudi za človečanska prava svo- jega poedinega človeka! Če uvažujemo to, je stokrat opravičeno, da se v svoji politični in narodni borbi ravna po po- sku, ki ga je g. Hreščak tako ostro in kriminalno. Natisniti tisti pouk smo imeli pred očmi le borbo političnega in narodnega sužnja proti mogočnemu in neizprosному tlačitelju. Odklanjamo za- to najodločneje in z ogorčenjem podti- kanje, kakor da bi bili hoteli mi širiti nauk med ljudstvo, da sme varati na- sprotnika v tistem navadnem vsakdanjem smislu, da mu n. pr. sme škodovati na njegovem imetju..., da ga sme golju- fati in mu morda celo krasti iz žepa. Kdor iz onega našega citata izvaja tak zaključek, ne razlaga, ampak podtika ter vara tiste, ki ga poslušajo!

G. Alojzij Hreščak je inteligenčen in naobražen mož. Gotovo pozna tudi ne- kakega Nicolo Machiavellija, ki je bil sku- čajno velik državnik in zgodovinar, ki je Italije iz petnajstega stoletja. Machia- velli je v svojih spisih, posebno pa v svojem glasovitem »Principe«, širil nau- ke, ki so v grozo vsem moralistom. Pri- poroča modrost in dosledno postopanje brez ozira na vero in moralo. Vsaka grda in zavratna politika, brez vsake pravste- ne podlage, se označa kot »machiavel- listična«. In vendar je bilo tedaj in je še danes vprašanje o opravičenosti ali neopravičenosti Machiavellijevih nau- kov — sporno poglavje. Ima vojsko ob- sojevalcev, a tudi braniteljev. Prosvetlje- ni duhovi a la Herder, Macaulay, Ran- ke, ti umstveni veljani, ga jemljejo v zaščito. Vidijo v delu »Principe« nauke, ki imajo svoje opravičenje v tedanjih razmerah Italije. Hmel da je dati tedi- njim italijanskim knezom navodila, ka- ko si pridobe politične moči, da na podlagi te pride do preporoda Italije, ki je ječala pod tujinskim gospodstvom! Nauk da je bil navidezno grd, namen pa — plemenit.

Na tem velikem zgledu more razvi- deti g. Hreščak, koliko da je odvisno od tega, kako si kdo kaj tolmači: ali bona fide, z namenom, da prav dobi; ali pa mala fide; da — podtika! Mari pa g. Hreščak ne bo hotel trditve, da sta, ker opravičujeta Machiavellijeve nauke, tu- di velika pobornika civilizacije — Her- der in Ranke — zagovornika grobiše? Tako, vidite g. Hreščak, ima tudi na- citat svojo opravičenost v razmerah, ko katerih mora narod naš voditi svojo ob- litično in narodno borbo. Oni nasvet, na katerem se toliko zgraža sicer velespo- štovani naš nasprotnik, ne tangira načel, ne tangira naziranja o politični morali ali nemoralu, ampak daje le nauk o faktiki, ki se ga drže vse politične stran- ke — ne izvemši socialistične — ako naj jim bo borba uspešna; taktike, ki je opravičena in potrebna tem bolj za borbo sužnja proti tlačitelju.

Ali, mi bi opozorili g. Hreščaka še na neki pouk od strani, ki mu je blizu in ki ji ne bo odrekal veljavnosti: Zino Zini je priobčil koncem minolega mese- ca v »Lavoratore« izjavljanja, kjer je vzdrževal tezo, da ima proletarijat že po svoji naravi filozofijo boja in s tem — implicito — tudi nasilja! Privile- gij nezakonitosti da pripada tistemu, ki napada nasilnika! Reklamiral je torej za proletarijat pravico do nasilja! Rekel je doslovno: Danes se odpor buržuazije očitno nagiblje k nasilju, kar podo- bljuje razrednemu boju poseben značaj



ega se višji 21. t. m. ob 2. uri  
okopališče v Gor. Logatcu.  
decembra 1920.

**Žalujoči ostali**